

УДК 330.101

Штефан С.І.*старший викладач кафедри економічної теорії**Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова*

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Розглядається інституційна структура фінансового ринку. Аналізується необхідність модернізації фінансових інститутів. Визначено особливості та шляхи формування ефективної системи інститутів фінансового ринку України.

Ключові слова: фінансова система, фінансові і кредитні інститути, фінансовий ринок, фінансові ресурси, інвестиційні ресурси, інституційна структура фінансового ринку.

Штефан С.И. РОЛЬ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКЕ УКРАИНЫ

Рассматривается институциональная структура финансового рынка. Анализируется необходимость модернизации финансовых институтов. Определены особенности и пути формирования эффективной институциональной системы финансового рынка Украины.

Ключевые слова: финансовая система, финансовые и кредитные институты, финансовый рынок, финансовые ресурсы, инвестиционные ресурсы, институциональная структура финансового рынка.

Stefan S.I. ROLE OF FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE CURRENT ECONOMIC POLICY OF UKRAINE

The structure of financial market, problem of modernization of financial institutes, their improvements on the modern stage of development of Ukraine, is examined. The analysis of necessity of modernization of financial institutes, and also their improvements, is carried out on the modern stage of development. The ways of forming of the effective institutional system of financial market of Ukraine are certain.

Keywords: financial system, financial and credit institutions, financial markets, financial resources, investment resources, the institutional structure of the financial market.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми пояснюється важливим значенням модернізації інституційної структури фінансового ринку в економічних перетвореннях, що відбуваються в сучасних умовах. Як регулятор грошового обігу, центр акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів, вона забезпечує функціонування ефективного механізму стимулювання розвитку інвестицій в реальний сектор економіки, системи соціально-економічних відносин, а також можливість прискореної модернізації національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники проблеми приділяють значну увагу функціонуванню і розвитку фінансового механізму, який постійно модернізується адекватно сучасним вимогам економічного розвитку. Практично всі дослідники зазначають, що ефективною фінансова політика може бути лише при узгодженості політики і механізму, за допомоги якого відбувається реалізація основних напрямів використання фінансових ресурсів, чим пояснюється аналіз інструментів державного регулювання. Вивченню цієї проблеми присвячені роботи провідних українських вчених – М.М. Артуса, М.І. Бондаренко, В.І. Чигринов, В.Л. Вишневського, В.М. Чужикова, А.А. Чухна та інших [1; 2; 6; 7; 8].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в розкритті сутності організаційно – економічного механізму модернізації фінансових інститутів, вивченні особливостей процесу формування інституційної структури фінансового ринку, а також розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо напрямів вдосконалення і підвищення ефективності функціонування інститутів фінансового ринку України.

Предметом дослідження є особливості та шляхи формування ефективної системи інститутів фінансового ринку з метою модернізації національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принциповою умовою переходу України до сталого зба-

лансованого економічного зростання є кардинальне підвищення ефективності використання залучених фінансових ресурсів.

Сучасна глобальна криза продемонструвала структурну вразливість економіки України та нестійкість її фінансової системи. Для виправлення структурних диспропорцій необхідно провести модернізацію економічної та фінансової систем, що неможливо без стимулюючої грошово-кредитної політики. Відтак пріоритетом грошово-кредитної політики у сучасний період розвитку України, у першу чергу, має стати забезпечення структурної модернізації економічної і фінансової систем України на основі вирішення традиційної для України суперечності між завданнями макроекономічної стабілізації та монетарним стимулюванням зростання. Вирішення цієї суперечності лежить в площині ефективного поєднання антикризових дій і модернізації монетарних заходів, відновлення збалансованості фінансової системи в частині посилення її спроможності до акумуляції й ефективного розміщення фінансових ресурсів та підвищення стійкості (зменшення залежності від зовнішніх впливів).

Аналіз проблеми передбачає визначення категорій фінансові інститути і інституційна структура фінансового ринку. Фінансові інститути – це організації, які забезпечують механізм реалізації правил та норм поведінки на фінансовому ринку, опосередковують взаємодії економічних суб'єктів на ньому і формують ринковий механізм їх координації, а також здійснюють акумуляцію фінансових ресурсів, регулюють доступ до них та визначають принципи їх використання. Інституційна структура фінансового ринку – це сукупність фінансових інститутів, що регулює структуровані в часі та просторі відносини між економічними суб'єктами, пов'язаних з обміном прав власності на фінансові ресурси, а також забезпечує трансформацію якісних характеристик грошових потоків і перерозподіл фінансових ресурсів у межах фінансового ринку (рис. 1).

Найбільший потенціал щодо фінансування модернізації економіки в Україні мають державні інвес-

тиці та банківські кредити. Проте останнім часом існує суперечність між орієнтирами розвитку банківсько-фінансового і реального секторів економіки. Так, структура банківських кредитів за галузями та термінами не відповідає потребам модернізаційних процесів – переважна частка кредитів (понад 70%) спрямована в поточну діяльність, і за останні три роки структура інвестицій практично не змінилася. Найбільша частка кредитів зосереджена в переробній промисловості та торгівлі, на які загалом припадає 62% обсягу кредитів [3, с. 4].

Незадовільна з погляду фінансового забезпечення активізації модернізаційних процесів структура банківських кредитів в Україні робить надзвичайно актуальним розробку стимулюючих заходів щодо надання кредитів на цілі модернізації промисловості і оновлення основного капіталу.

На жаль, у 2014 році має місце погіршення ситуації. Разом з цим, існує низка обставин, що стримують кредитну активність вітчизняних банків.

Таким чином, перешкоди на шляху активізації інвестиційного кредитування мають системний характер і є наслідком диспропорцій вітчизняної фінансової і економічної систем. Незважаючи на підвищення ролі банків у фінансуванні інвестицій, зацікавленість банків у фінансуванні інвестиційних процесів, знижується частка кредитів, виданих на інвестиційні цілі [4, с. 5]. Тенденція до зменшення частки кредитів в інвестиційну діяльність у загальній сумі кредитів, наданих комерційними банками, що намітилась в останні роки, свідчить про скорочення можливостей банківської системи фінансувати заходи структурної перебудови вітчизняної економіки, що не відповідає стратегічному завданню її модернізації.

Перетікання коштів у державний сектор економіки та використання їх для обслуговування державних боргів звужує фінансові можливості реалізації структурних зрушень.

У складних сучасних умовах необхідно зосередитися на головних проблемах – тих, що найбільше стримують економічні реформи і водночас мають найбільші шанси на реалізацію.

Ключовими орієнтирами структурної модернізації економіки України мають стати:

– усунення накопичених структурних диспропорцій;

– цілеспрямоване формування майбутніх структурних характеристик економічної й фінансової систем на основі врахування майбутніх ризиків і тенденцій розвитку;

– формування захисних і стабілізаційних антициклічних механізмів та дієвих важелів управління економічною системою, що дозволить забезпечити сталій і збалансований економічний розвиток.

Розпочатий останнім часом НБУ курс на пом'якшення монетарної політики є важливим кроком у напрямі формування сприятливих умов для реалізації структурних зрушень. Водночас посилюються ризики «перегріву» окремих сегментів економічної системи та подальшого зростання боргового навантаження державного і приватного секторів економіки в умовах високої вразливості вітчизняної фінансової системи до уповільнення темпів зростання світової економіки і витоку капіталів із країни. Тому невідкладними завданнями є реалізація виваженої макроекономічної політики та розробка цільових стимулюючих інструментів, спрямованих як на забезпечення сприятливих монетарних умов для структурних зрушень, так і на їх стимулювання.

Нагальним завданням є оптимізація частки державної власності в банківському секторі шляхом обмеження розростання державних банків за рахунок бюджетних і адміністративних ресурсів, що веде до викривлення конкуренції. Державна власність на банки повинна зберегтися тільки в тих випадках, коли їх діяльність має виняткове значення для вирішення стратегічних і пріоритетних державних завдань. Водночас актуалізується необхідність розробки державних програм фінансування пріоритетних галузей, розвитку державно-приватного партнерства та активізації участі банків у фінансуванні процесів модернізації економіки, а за стабілізації ситуації у фінансовій та економічній системі – шляхів виходу держави із капіталу банків [5, с. 4].

Забезпечення сприятливих грошово-кредитних умов для структурних зрушень вимагає:

– формування сприятливих умов кредитування, насамперед, стабілізації позичкових процентів, підвищення кредитоспроможності позичальників, забезпечення прибутковості інвестиційної діяльності й по-

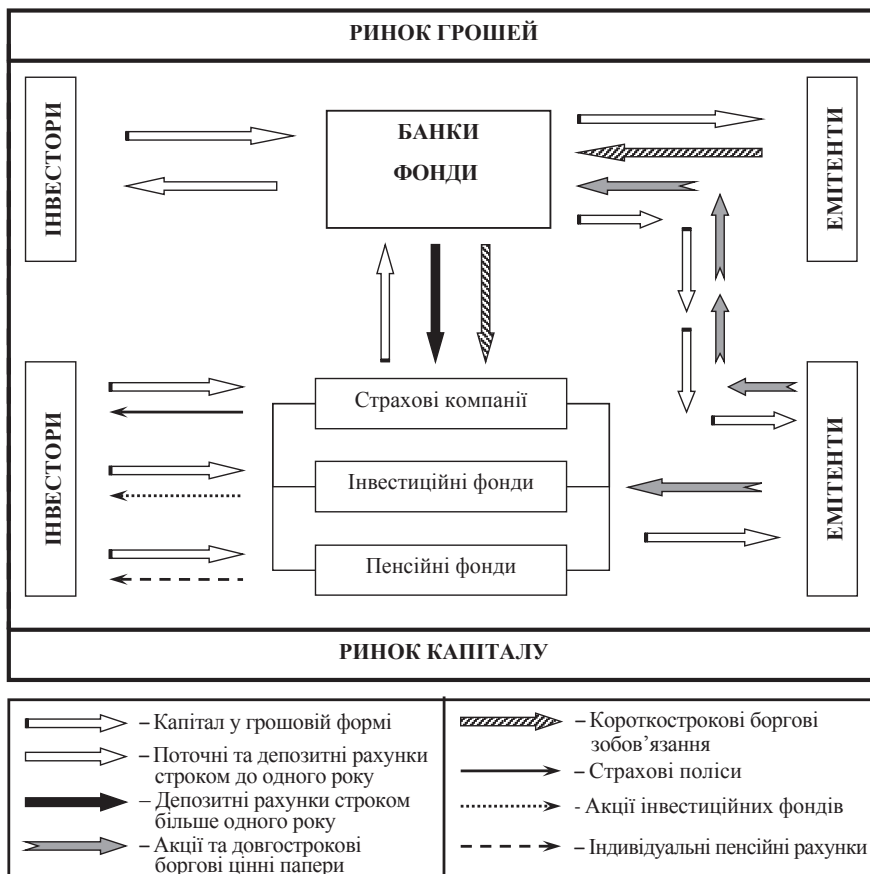

Рис. 1. Інституційна структура фінансового ринку

вернення коштів кредитора; розвитку інструментів страхування від ризиків; зниження інфляційних і валютних ризиків;

- проведення виваженої монетарної політики, спрямованої на підвищення рівня монетизації та насиченості економіки кредитами, адекватно до грошового попиту з боку реального сектора економіки;

- вдосконалення структури емісійного механізму в напрямі посилення ролі каналу рефінансування та розвитку механізмів раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів;

- забезпечення стало низьких темпів інфляції шляхом комплексного і системного застосування інструментів грошово-кредитної, податкової, конкурентної, структурної політик;

- підтримання валютної стабільності шляхом формування гнучкої динаміки валютного курсу, виходячи з завдань економічного розвитку на середньо- і довгострокову перспективу;

- розвитку пруденційного нагляду за банківською системою, вдосконалення інструментів управління ризиками проведення складних фінансових операцій на основі моніторингу змін регуляторних правил;

- диверсифікації і підвищення стабільності внутрішньої ресурсної бази банків, у тому числі за рахунок використання потенціалу накопичених коштів домогосподарств і цілеспрямованого зниження вартості фінансових ресурсів;

- забезпечення розвитку фондового ринку України на основі збільшення рівня ліквідності; проведення пенсійної реформи і впровадження в дію накопичувальної пенсійної системи, зростання страхового сегменту (особливо страхування життя), розвитку внутрішнього ринку облігацій і залучення нерезидентів до цього ринку, а також створення умов для випуску гривневих облігацій міжнародними фінансовими організаціями; розвитку похідних фінансових інструментів;

- посилення економічних важелів залучення капіталів в країну (м'яких податкових пільг) та розвиток захисних механізмів, здатних забезпечити незалежність фінансового сектора і контроль за валютними і фінансовими потоками через кордони України.

Стимулюючий вплив на процеси структурної перебудови і оновлення основного капіталу матимуть такі заходи:

- забезпечення реального функціонування системи фінансових інститутів розвитку (насамперед Державного банку реконструкції і розвитку); фінансових установ і організацій, що обслуговують експортні операції і сільське господарство, здійснюють мікрофінансування;

- перетворення державних банків в інструмент ефективної економічної та фінансової політики через прийняття єдиної стратегії розвитку і діяльності банків з розмежуванням стратегічних напрямів для кожного з них; введення чітких критеріїв оцінки дій комерційних банків залежно від виконання ними своїх стратегій; забезпечення ефективного контролю з боку НБУ за виконанням цих стратегій; формування системи економічних стимулів до активізації кредитування в рамках реалізації державних програм фінансово-кредитної підтримки пріоритетних галузей і підприємств, пов'язаних з імпортозаміщенням, та сегментів внутрішнього кінцевого попиту, які спроможні поживати вітчизняне виробництво.

Ці заходи не повинні деформувати ринкові механізми фінансової системи, але бути прив'язаними до планів реструктуризації виробництва і фінансових потреб його модернізації. Для цього доцільно нада-

вати банкам кошти на пільгових умовах на фінансування інвестиційних проектів з переліку, сформованого міністерствами та відомствами галузевого спрямування; підтримувати проведення консалтингової роботи в рамках біржі інвестиційних проектів [5, с. 4].

Необхідним є формування і поширення серед банків каталогу інвестиційних проектів України, розробка механізмів надання цільових ресурсів на купівлю устаткування і технологій шляхом встановлення ліберальніших норм для цільових інвестиційних кредитів, розробки і впровадження державних депозитно-кредитних схем на основі налагодження партнерства держави з банками, що мають розгалужену мережу філій; зокрема використання програми «зв'язаних депозитів».

Важливо зауважити, що збереження протягом тривалого періоду потужної дії немонетарних чинників інфляції (зростання вартості продовольства, енергоресурсів, вплив монополізації ринків, деформація споживчих настроїв через очікування кризи тощо) обмежує можливість здійснення Національним банком стимулюючої монетарної політики. В Україні проблема зниження інфляції лежить не в площині застосування монетарних інструментів, а в регулюванні ринкового середовища з метою підвищення чутливості виробників до ринкових сигналів та забезпечення їх адекватної реакції щодо коригування обсягів виробництва й цін. Таким чином, знизити темпи інфляції в Україні неможливо без радикальної структурної перебудови економічної системи, що потребує «м'якої» монетарної політики та механізмів, спрямованих на акумуляцію і розподіл ресурсів у пріоритетні сектори і напрями економічної діяльності.

Ефективній реалізації грошово-кредитної політики на сучасному етапі перешкоджає суттєва сегментація економічної і фінансової систем. За зміни зовнішніх умов, коливань рівня ліквідності, процентної ставки, валютного курсу, грошової пропозиції фінансові параметри кожного із сегментів системи кардинально та всебічно змінюються. З цих причин підвищення ефективності грошово-кредитної політики потребує відновлення збалансованості економічної і фінансової систем, тобто, приведення у відповідність потреб економіки у фінансових ресурсах і можливостей фінансової системи їх забезпечення і обсягів фінансування інвестицій та споживчого попиту для усунення диспропорцій між сукупним попитом і пропозицією.

Забезпечити стаке збалансоване економічне зростання країни здатна грошово-кредитна політика, пріоритетом якої є стабілізація темпів інфляції на основі створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг через розвиток конкуренції, вдосконалення ринкової інфраструктури, розвиток механізмів раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів шляхом комплексного застосування заходів грошово-кредитної, податкової, конкурентної, структурної політик, шляхом створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення сполучення капіталів комерційних банків і промислових підприємств, що дозволяють спрямувати надлишкові грошові ресурси в модернізацію виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Загальну роль інституційної структури фінансового ринку, яку вона відіграє в рамках економічної системи, можна сформулювати наступним чином: інститу-

ційна структура прискорює економічне зростання шляхом інтенсифікації та оптимізації процесів нагромадження і перерозподілу фінансових ресурсів у рамках народного господарства, а також зумовлює зростання добробуту населення за рахунок розширення можливостей індивідуальних власників капіталу в сфері інвестування заощаджених коштів у широкий асортимент фінансових активів. У широкому розумінні інституційна структура являє собою сукупність фінансових інститутів, що об'єднані стійкими взаємозв'язками і активно приймають участь в економічних відносинах з приводу купівлі та продажу фінансових активів. До основних економічних суперечностей, що зумовлені специфікою вітчизняної економіки і стримують розвиток інститутів фінансового ринку, слід віднести: суперечність між недостатнім обсягом заощаджень економічних суб'єктів і потребою в розширеному фінансуванні суспільного виробництва; суперечність між повільним розвитком реального сектору економіки і потребою в зростанні попиту на капітальні блага; суперечність між низьким рівнем захисту прав власників фінансових активів і потребою в розвитку ринку цінних паперів. Лише системний підхід з боку держави до їх вирішення дозволить прискорити модернізацію національної економіки.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в поглибленні наукового аналізу формування, функціонування і розвитку інститутів фінансового ринку як важливого фактора модернізації національ-

ної економіки та розширеного соціально-економічного відтворення, розробці практичних рекомендацій щодо шляхів підвищення ефективності їх функціонування в системній модернізації економіки України і забезпеченні її конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // *Фінанси України*. – 2005. – № 5. С. 54-59.
2. Вишне夫斯基 В. Промышленная политика: теоретический аспект / В. Вишне夫斯基 // *Экономика Украины*. – 2012. – № 2. – С. 4-16.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Монетарні важелі стимулювання структурної перебудови економіки України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
5. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: www.niss.gov.ua.
6. Чужиков В., Бояр А. Антикризисный бюджетный менеджмент в ЕС / В. Чужиков // *Экономика Украины*. – 2012. – № 1. – С. 69–79.
7. Чухно А. Экономическое развитие Украины сквозь призму глобализационно-интеграционных процессов / А. Чухно // *Экономика Украины*. – 2012. – № 1. – С. 91–93.
8. StattiOnline. Бібліотека наукових статей – М. І. Бондаренко, В. І. Чигринов, І. М. Абрамова – Вісник економічної науки України. Стандарти фінансового ринку як засіб його прозорості та ефективності. (укр.) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua>.